

ALGUNES DADES SOBRE LA CATALANITZACIÓ A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA

Francesc VALLVERDÚ

En discutir la situació del procés de normalització lingüística a Catalunya, se sol posar l'atenció en els seus aspectes institucionals i públics, però es para poc esment —per manca de dades fiables— en els seus aspectes privats. En efecte, és fàcil de fer un balanç sobre la catalanització als mitjans de comunicació de masses, amb dades bastant exactes i actuals sobre la premsa, sobre la televisió i, més parcials, sobre la ràdio. També és possible disposar de dades, més o menys precises, sobre la catalanització de l'ensenyament¹. Fins i tot des de fa poc el Parlament de Catalunya ha rebut informació del Departament de Política Lingüística sobre l'estat de la catalanització municipal als diferents ajuntaments del Principat².

En canvi, les notícies sobre l'evolució de l'ús de la llengua catalana en l'àmbit privat són més aviat escasses. S'ha anunciat que a la tardor de 1987 tindrem els resultats dels cens lingüístic de 1986, la qual cosa permetrà comparar les dades amb les de 1975 i 1980 i analitzar el procés de catalanització dels ciutadans. De tota manera, molts aspectes de l'ús privat hi quedaran sense reflectir, perquè els censos són d'abast limitat. Per això resulta molt interessant l'enquesta que darrerament s'ha portat a terme a l'àrea metropolitana de Barcelona per conèixer, entre altres coses, l'ús real del català en aquest territori³. L'interès d'aquesta enquesta es desprèn dels factors següents: a) Solvència dels professionals a qui ha estat encarregada (Marina Subirats, Maria Jesús Izquierdo i Faustino Miguélez), i el seu rigor metodològic. b) Diversificació i importància dels ítems dedicats a conèixer les habituds lingüístiques dels ciutadans. c) Importància del territori estudiat, que és no sols el més densament poblat de Catalunya (3.000.000 d'habitants), sinó també la zona dels Països Catalans en què té major incidència la immigració.

1. La llengua dels 'metropolitans'

Una de les primeres dades que aporta l'enquesta en examinar les característiques lin-

¹ El Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya va editar el novembre de 1986, amb motiu dels sis anys d'autonomia, un prospecte en el qual informa, una mica críticament, sobre la situació de l'ensenyament en català a l'EGB. Segons les dades d'un gràfic, més del 80 per cent dels centres públics i privats aplicaven la normativa de la Generalitat en ordre a la catalanització de l'ensenyament en el curs 1984-85. La dada pot semblar *triumfalista*, però en qualsevol cas el progrés des de 1978 ha estat notable.

² Segons les nostres informacions, el qüestionari ha estat contestat pel 65 per cent dels municipis de Catalunya: dels municipis de més de 10.000 habitants, només set no havien contestat el 23 de gener de 1987. Les respostes reben donen a conèixer les dades següents: sobre la retolació viària, un 91 per cent de municipis afirmen haver fet o estar fent la catalanització dels rètols viaris; sobre els altres indicadors municipals, més d'un 90 per cent afirmen tenir-los en català o bé en les dues llengües oficials; sobre els impresos, els bans, etc., un 51'3 per cent afirmen fer-los en català i un 43'3 per cent parcialment en català i en castellà o bé bilingües; sobre les actes dels ajuntaments, un 70'1 per cent les fan en català i un 9'5 en doble versió o en doble columna; sobre l'atenció oral als ciutadans, prop del 90 per cent poden atendre els ciutadans en llengua catalana en els serveis de la guàrdia urbana i pràcticament el 100 per cent en les oficines municipals.

³ Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, *Enquesta metropolitana 1985-1986. Condicions de vida i hàbits de la població*. A cura de Marina Subirats, Maria Jesús Izquierdo i Faustino Miguélez. Barcelona, 1987.

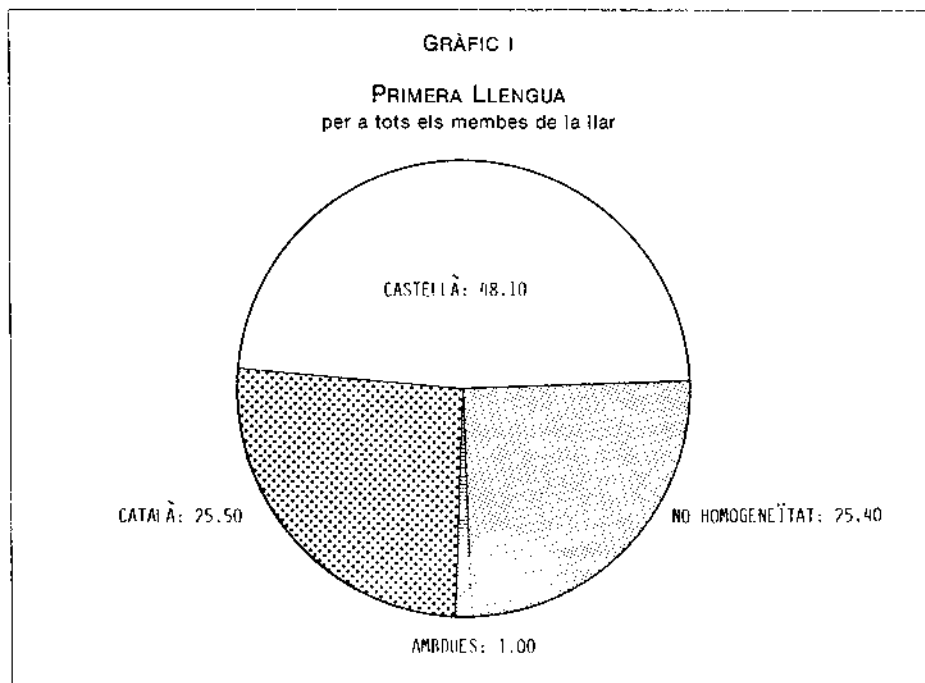
güístiques i educatives (cap. 2) és sobre la primera llengua. Amb encert, els enquestadors no han demanat saber la *llengua materna* dels enquestats —noció confusional i cada vegada més discutida— sinó la seva *primera llengua*. És cert que aquest concepte no està pas exempt d'imprecisions —l'individu pot establir una identificació amb una llengua, sense que aquesta sigui realment la seva primera llengua habitual—, però l'elecció deliberada que en fa l'enquestat és un indicatiu prou important per preferir-lo enfront del de *llengua materna*.

Les dades de l'enquesta en aquest punt es distribueixen segons l'homogeneïtat o l'heterogeneïtat lingüística que es produeix en una mateixa llar —primera llengua de la llar i primera llengua dels individus—, d'acord amb els gràfics I i II.

D'acord amb el gràfic I, un 25'4 per cent de les llars metropolitanes no són homogènies quant a la primera llengua. D'altra banda, la distància entre el 48'1 per cent de les llars castellanoparlants i el 25'5 per cent de les llars catalanoparlants és prou significativa. Les dades confirmen, doncs, la profunda castellanització de la població metropolitana, que encara seria més marcada si no hi inloguèssim Barcelona. En efecte, a la capital les llars catalanoparlants són 31'5 per cent, les castellanoparlants 38'2 per cent i les bilingües 29'3 per cent.

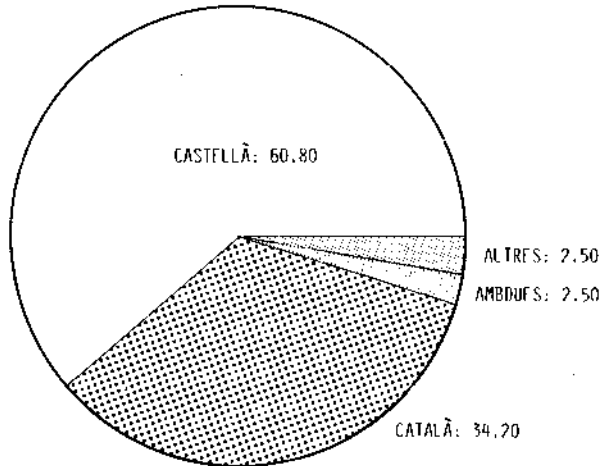
El gràfic II ens presenta una situació encara més extremada: el 60'8 per cent dels individus afirmen tenir com a primera llengua el castellà enfront del 34'3 per cent que afirmen tenir el català com a primera llengua, en detriment dels bilingües *simètrics* (?) que només són un 2'5 per cent. Cal remarcar aquí l'actitud dels enquestats, que es resisteixen a definir-se com a *bilingües* i prefereixen assenyalar l'una o l'altra llengua com a primera.

En conclusió, la situació actual del català a l'àrea metropolitana és clarament recessiva. Les causes d'aquesta recessió s'han de trobar fonamentalment en la forta immigració dels anys 60 i 70 i en la manca, durant aquests anys, d'adequats mecanismes de catalanització dels immigrants. Com a simple observador, m'atreveixo a aventurar que aquesta situació no és recent, sinó que és pràcticament la mateixa des de finals dels anys 70. El que caldria dilucidar és si el procés de minorització s'ha aturat i, si fos així, quan s'ha produït la inflexió.

GRÀFIC II

PRIMERA LLENGUA
per a cada individu

2. Primera llengua dels individus segons l'edat

Les dades que ens proporciona la taula I aporten alguna il·lum sobre el procés de castellanització de la població. En efecte, tant entre els homes com entre les dones el grup d'edat més favorable al català és el de més de 65 anys: aquí un 44'5 per cent dels homes i un 45'1 per cent de dones afirmen tenir el català com a primera llengua. I el grup més castellanitzat és el de 26-35 anys, en què només un 30 per cent dels homes i un 24'8 per cent de les dones tenen el català com a llengua primera (enfront d'un 66'7 per cent dels homes i un 71'1 per cent de dones que hi tenen el castellà).

La situació del català a l'àrea metropolitana, doncs, no pot ser més crítica. Hi ha, però, un element positiu que cal subratllar: el grup més jove (menys de 26 anys) és més catalanitzat que el grup següent. En efecte, entre els més joves, un 35'1 per cent dels homes i un 33'5 per cent de les dones tenen el català com a primera llengua (enfront d'un 62'1 per cent dels homes i un 61'2 per cent de les dones que hi tenen el castellà). La diferència amb la categoria immediata —al voltant de 5 punts— és prou important per destacar-la. Cal assenyalar que la catalanització de les dones ha estat més accentuada, segurament perquè havien arribat més enllà en la castellanització.

En conclusió, les dades del grup dels més joves és l'únic indicatiu esperançador, per petit que sigui, quant a l'eventual catalanització de la població.

3. Els 'catalanoentenedors'

Totes les dades de què disposem confirmen un avenç espectacular en la comprensió del català. La taula II insisteix en aquest fet, però també hi observem altres indicis.

Més amunt hem vist que el grup d'edat més favorable al català era el de més de 65 anys. Ara observem que, al mateix temps, és el grup d'edat amb més gent que no entén el català: en efecte, un 14'6 per cent dels homes i un 15'7 per cent de les dones afirmen no entendre el català. Tenint en compte que en la taula I hem vist que en aquest grup al voltant d'un 45 per cent d'homes i dones tenien el català com a llengua primera, caldrà concloure que gairebé un terç dels castellanoparlants de més de 65 anys no entén el català. No cal dir que una situació com aquesta, si fos general, seria un entrebanc poderós per a l'ús públic del català.

Afortunadament, en els altres grups d'edat, la comprensió del català és més alta, si bé amb oscil·lacions. En efecte, entre els qui estan entre 26 i 65 anys l'índex de no comprensió ateny com a màxim el 9'9 per cent (homes de 56-65 anys) i arriba a baixar al 4'3 per cent (dones de 26-35 anys). Però, allà on l'índex cau en picat és entre els joves de menys de 26 anys: només un 1'6 per cent dels homes i un 1'3 de les dones afirmen no entendre el català. Una vegada més aquest grup es destaca dels altres.

En conclusió, quant a la comprensió del català cal dir sense reserves que s'ha avançat de manera decisiva. És més: sense aquest progrés la política de normalització lingüística estaria francament compromesa i no podríem aspirar a la plena recuperació del català com a llengua pública prioritària.

TAULA I

PRIMERA LLENGUA DELS INDIVIDUS SEGONS EDAT I SEXE (EN PERCENTATGES)

	Homes						TOTAL	TOTAL H+0
	—26 ANYS	26-35 ANYS	36-45 ANYS	46-55 ANYS	56-65 ANYS	+65 ANYS		
CATALÀ	35'1	30'0	30'0	33'2	36'2	44'5	34'0	34'2
CASTELLÀ	62'1	66'7	63'3	60'9	56'4	49'0	60'7	60'8
AMBDUES	2'5	1'7	3'9	2'2	3'8	0'9	2'6	2'5
ALTRES	0'4	1'6	2'8	3'7	3'7	5'5	2'7	2'5
	(397)	(420)	(478)	(405)	(347)	(247)	(2294)	(4909)
	Dones							
CATALÀ	33'5	24'8	27'0	35'4	44'0	45'1	34'5	34'2
CASTELLÀ	61'2	71'1	67'0	60'5	50'9	52'1	60'9	60'8
AMBDUES	5'0	1'4	3'1	1'4	2'1	0'6	2'3	2'5
ALTRES	0'4	2'6	3'0	2'7	3'0	2'1	2'3	2'5
	(434)	(411)	(516)	(478)	(405)	(372)	(2615)	(4909)

TAULA II

NIVELL DE CONEIXEMENT DEL CATALÀ SEGONS EDAT I SEXE (EN PERCENTATGES)

	Homes							TOTAL	TOTAL H+0
	—26	26-35	36-45	46-55	56-65	+65			
	ANYS	ANYS	ANYS	ANYS	ANYS	ANYS			
PARLA/ESCRIU (1)	42'7	27'7	20'0	18'4	24'6	30'1	26'8	26'7	
PARLA/NO ESCRIU (2)	26'6	34'9	42'2	41'4	36'9	31'4	36'1	34'9	
ENTÉN/NO PARLA	29'1	30'6	33'4	33'4	28'5	24'0	30'4	31'0	
NO ENTEN	1'6	6'4	4'4	6'8	9'9	14'6	6'6	7'4	
	(397)	(419)	(477)	(404)	(346)	(244)	(2287)	(4892)	
(1)+(2)	69'3	62'6	62'2	59'8	61'5	61'5			
	Dones							TOTAL	TOTAL H+0
	—25	26-35	36-45	46-55	56-65	+65			
	ANYS	ANYS	ANYS	ANYS	ANYS	ANYS			
PARLA/ESCRIU (1)	58'6	23'9	19'6	13'4	23'5	21'7	26'5	26'7	
PARLA/NO ESCRIU (2)	16'9	31'6	33'1	41'9	40'8	39'1	33'8	34'9	
ENTÉN/NO PARLA	23'2	40'2	37'8	34'9	27'1	23'5	31'6	31'0	
NO ENTÉN	1'3	4'3	9'4	9'8	8'5	15'7	8'1	7'4	
	(431)	(411)	(514)	(478)	(402)	(369)	(2605)	(4892)	
(1)+(2)	75'5	55'5	52'7	55'3	64'3	60'8			

Nota: els percentatges globals dels que parlen català (1+2) no figuren en les taules originàries.

4. Els 'catalanoparladors'

La mateixa taula II ens dona unes dades molt interessants sobre el català parlat. Observem, en primer lloc, que (exceptuant el grup dels més joves) el grup dels homes de més de 65 anys és el que presenta un percentatge més alt de gent que parla i escriu en català: un 30'1 per cent (en aquest cas no comentem les dades sobre les dones perquè són més complexes). Aquesta dada negativa va lligada amb el fet, ja comentat, que és el grup amb més homes que tenen el català com a primera llengua. Ara: si considerem tots els homes que parlen català (sempre sense comptar, de moment, els més joves) observem que els de més de 65 anys que parlen català són un 61'5 per cent, però també que hi ha grups que els superen: per exemple, els homes de 26 a 35 anys que parlen català són un 62'5 per cent. Aquesta diferència mostraria una lleu, però significativa, tendència a la catalanització.

De tota manera, allà on aquesta tendència a la catalanització es fa més perceptible és una vegada més en el grup dels menors de 26 anys. D'una banda, observem que un 42'7 per cent d'homes i un 58'6 per cent de dones afirmen parlar i escriure català: el salt respecte a tots els altres grups d'edat no pot ser més espectacular i esperançador. D'altra banda, tots els qui parlen català d'aquest grup superen de bon tros els equivalents dels altres grups: un 69'3 dels homes i un 75'5 per cent de dones afirmen parlar català, mentre que en els altres grups d'homes cap no supera el 62'6 per cent (26-35 anys) i en els altres grups de dones cap no supera el 64'3 per cent (56-65 anys).

En resum, en aquest apartat dels *catalanoparladors* —i permeteu-me l'ús d'aquest neologisme per estalviar-me les discussions que suscita el terme de catalanoparlant— és on més es nota un progrés remarcable en l'ús oral de la llengua.

5. Conclusions

Gràcies a l'enquesta de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, hem comprovat que, malgrat l'elevat nombre d'individus que tenen el castellà com a primera llengua a la zona metropolitana (60'8 per cent), hi ha al mateix temps un procés de catalanització de la població.

Aquest procés de catalanització es nota, en primer lloc, en *el fort increment que s'ha operat en la comprensió del català*. La diferència entre els més grans i els més joves és molt il·lustrativa sobre això.

En segon lloc, el procés es nota també en *el creixement dels individus que parlen català*. En aquest sentit cal recordar que el grup més vell no és el qui té el percentatge més alt de *catalanoparladors* i, sobretot, que els grups més joves presenten una diferència remarcable respecte als altres grups.

En tercer lloc, l'increment més fort en la catalanització s'ha produït en l'aprenentatge del català escrit. En efecte, els homes i les dones menors de 26 anys presenten percentatges molt alts i molt distants dels altres grups. Aquesta característica, que ha estat ja assenyalada per algun sociolingüista, sovint s'ha presentat com a *negativa* (increment dels lectors-escriptors però no dels *parladors*). Ara —deixant de banda el fet que per a la *plena pràctica* d'una llengua és sempre millor saber-la llegir i escriure—, si les dades de l'enquesta són certes, aquest fenomen no sembla tenir tanta incidència social com alguns apunten, ja que *la proporció de 69'3 per cent d'homes i 75'5 de dones menors de 26 anys que parlen català és prou alta per assenyalar una clara tendència a la catalanització*.

En definitiva, les dades de l'enquesta de l'Institut d'Estudis Metropolitans aporten indicis suficients per discernir unes tendències més o menys marcades a la catalanització. Si aquestes dades es confirmen amb les dels cens de 1986 —i caldrà en el seu moment contrastar-les— podríem parlar finalment d'una inflexió en el procés de castellanització a l'àrea metropolitana de Barcelona. No cal dir que aquesta inflexió no resultarà plenament positiva si al mateix temps el procés de normalització lingüística no rep un impuls institucional més intens i si no es produeix un ampli suport social a la catalanització.